

STANOWISKO
Rady Ogólnopolskiego Porozumienia Związków Zawodowych
z dnia 23 września 2020 roku
w sprawie oceny Sprawozdania z działalności Państwowej Inspekcji Pracy w 2019 roku

Rada OPZZ zapoznała się ze Sprawozdaniem z działalności Państwowej Inspekcji Pracy w 2019 roku, uwzględniając realizację „Porozumienia z dnia 26 lutego 2007 roku pomiędzy Państwową Inspekcją Pracy i Ogólnopolskim Porozumieniem Związków Zawodowych w sprawie zasad współdziałania w zakresie ochrony pracy”.

Sprawozdanie pokazuje jak wiele problemów, które w minionym roku wygenerował rynek pracy wciąż czeka na rozwiązanie i jak znacząca pozostaje skala krzywdy, jakiej doznają poszkodowani pracownicy oraz osoby zatrudnione na innej podstawie niż umowa o pracę. Dlatego Rada OPZZ dostrzega konieczność weryfikacji treści Porozumienia pomiędzy Państwową Inspekcją Pracy, a OPZZ poprzez włączenie w zakres współpracy nowych obszarów wynikających z wyzwań rynku pracy związanych z nowymi formami świadczenia pracy i zmieniającego się prawa.

Analiza Sprawozdania oraz przeprowadzona dyskusja są podstawą do przedstawienia przez Radę OPZZ poniższej opinii.

I. Ocena Sprawozdania Państwowej Inspekcji Pracy za 2019 rok

W 2019 roku inspektorzy pracy przeprowadzili 73,3 tys. kontroli (w 2018 r. - ponad 80 tys.) u 57,8 tys. pracodawców i innych podmiotów gospodarczych (w 2018 r. – 63 tys.) zatrudniających łącznie 3,8 mln osób. Ponad 58 % kontrolowanych stanowiły firmy zatrudniające 1 - 9 pracowników. Warto podkreślić, że zrealizowane kontrole w 40% to tzw. kontrole skargowe, mające na celu sprawdzenie zasadności otrzymywanych skarg pracowniczych. Inspekcja pracy przeprowadziła również ponad 5,8 tys. tzw. pierwszych kontroli mających charakter audytu i – z założenia – bezsankcyjnych. Co szósta taka kontrola, ze względu na szczególnie rażące naruszenia prawa, zakończyła się mandatem karnym, wnioskiem do sądu lub zawiadomieniem prokuratury.

Ubiegłoroczne kontrole ujawniły 57,3 tys. wykroczeń przeciwko prawom pracownika: w większości sprawcy wykroczeń byli karani mandatami – inspektorzy wystawili 16,2 tys. mandatów na kwotę 19,3 mln zł. Skierowali także 1,2 tys. wniosków do sądu o ukaranie. Wobec blisko 19% pracodawców inspektorzy uznali za wystarczające zastosowanie środka oddziaływania wychowawczego.

Działania kontrolno - nadzorcze Państwowej Inspekcji Pracy doprowadziły m.in. do:

- likwidacji bezpośrednich zagrożeń dla życia i zdrowia ponad 60 tys. pracowników i innych osób świadczących pracę, w wyniku wydania ponad 246 tys. decyzji dotyczących bezpieczeństwa pracy (najwięcej dotyczących eksploatacji maszyn i wstrzymania prac),
- zawarcia umów o pracę z 3,8 tys. osobami pracującymi wcześniej na podstawie umów cywilnoprawnych bądź bez żadnej umowy,
- wyegzekwowania 56 mln zł należności dla pracowników i 1,6 mln zł należności dla zleceniobiorców, w wyniku wydania 6,2 tys. decyzji płaćcowych dla 40,8 tys. pracowników,

- wyeliminowania nieprawidłowości związanych m.in. z: nieaktualnymi badaniami czy pomiarami czynników szkodliwych dla zdrowia (48,5 tys. osób), nieprawidłowościami dotyczącymi ewidencji czasu pracy (79,8 tys. osób), oceny ryzyka zawodowego (172,2 tys. osób), nieudzieleniem urlopu wypoczynkowego (23,2 tys. osób).

Równolegle z działaniami kontrolno - nadzorczymi Państwowa Inspekcja Pracy prowadziła wielokierunkowe przedsięwzięcia o charakterze informacyjno - prewencyjnym. Zrealizowany został m.in. ostatni etap 3 - letniej ogólnopolskiej kampanii informacyjno-edukacyjnej „Pracuję legalnie”, w którą organizacje członkowskie OPZZ były aktywnie zaangażowane. Na uwagę zasługuje także realizacja pierwszego etapu trzyletniej kampanii „Dobry przepis na bezpieczeństwo” czy program prewencyjny dla małych przedsiębiorstw „Prewencja wypadkowa”. Dodatkowo, za szczególnie istotne uznajemy wzmocnienie rangi ogólnopolskiego konkursu „Najaktywniejszy Społeczny Inspektor Pracy” do szczebla centralnego, wzmacniającego prestiż i działalność Społecznych Inspektorów Pracy.

Wskazane powyżej efekty działań kontrolnych i prewencyjnych PIP – Rada OPZZ ocenia pozytywnie.

Analizując Sprawozdanie za 2019 rok, Rada OPZZ za szczególnie niepokojące zjawiska uznaje:

- 1) znaczącą skalę nieprawidłowości związanych z **wykroczeniami przeciwko prawom pracownika** (57,3 tys. wykroczeń) w szczególności takich jak: nieprzestrzeganie przepisów lub zasad bhp (48,3%), niewypłacanie w ustalonym terminie wynagrodzenia za pracę lub innego świadczenia, dokonanie bezpodstawnego potrącenia lub zaniżenia wynagrodzenia (18,3%), naruszenia przepisów o czasie pracy lub przepisów o uprawnieniach pracowników związanych z rodzicielstwem (7,4%).
- 2) nieprawidłowości w zakresie **przygotowania pracowników do pracy** pod kątem bhp, w szczególności w niezapewnienie pracownikom właściwego przeszkolenia w dziedzinie bezpieczeństwa pracy przed dopuszczeniem do pracy (35 % kontrolowanych zakładów).
- 3) nieprawidłowości odnośnie **zawierania umów cywilnoprawnych w warunkach charakterystycznych dla stosunku pracy**. Inspektorzy pracy zakwestionowali m.in. 9,53 % umów zleceń; 22,3% umów o dzieło; 15,4% pozostałych umów cywilnoprawnych; 4,9% umów z podmiotami samozatrudniającymi się.
- 4) nieprawidłowości związane z przestrzeganiem przepisów dotyczących **zawierania umów terminowych** (60,2% kontrolowanych) zwłaszcza: zatrudniania pracowników na podstawie umów o pracę na czas określony, których łączny czas trwania przekraczał 33 miesiące, bądź na podstawie więcej niż 3 takich umów lub nieprawidłowego informowania pracowników o warunkach zatrudnienia w zakresie obowiązującej pracownika długości okresu wypowiedzenia.
- 5) nieprawidłowości w stosowaniu przepisów dotyczących **wypłaty wynagrodzenia wynikającej z wysokości minimalnej stawki godzinowej** (29,8 % wszystkich kontroli).
- 6) utrzymującą się wysoką skalę **nieprawidłowości w obszarze czasu pracy**, w szczególności w zakresie: uchybień w prowadzeniu ewidencji czasu pracy bądź nieprawidłowego określenia systemów czasu pracy w układzie zbiorowym pracy, regulaminie pracy lub obwieszczeniu (odpowiednio po 27 %); nieprawidłowej realizacji obowiązku ustalenia rozkładu czasu pracy pracowników bądź nieinformowania lub nieprawidłowego informowania pracowników o obowiązującym rozkładzie czasu pracy (14%) czy zatrudniania pracowników przez większą liczbę dni niż przypadająca do przepracowania w danym okresie rozliczeniowym (11%).

- 7) wciąż znaczącą liczbę **poszkodowanych w wypadkach przy pracy** (ponad 83 tys. ogółem). Inspektorzy pracy zbadali okoliczności i przyczyny 2 141 wypadków przy pracy, w wyniku których śmierć poniosło 267 osób, a 690 - doznało ciężkich obrażeń ciała. Wśród poszkodowanych ze skutkiem śmiertelnym 27,7%, to osoby wykonujące pracę na innej podstawie niż stosunek pracy. Niepokojącą jest także corocznie utrzymująca się tendencja wypadkowości wśród młodych pracowników (30-39 lat) i osób o stażu pracy nieprzekraczającym roku w danym zakładzie.
- 8) naruszenia związane z **prowadzeniem agencji pracy tymczasowej** u 82% kontrolowanych podmiotów, w tym wobec 54% z nich dotyczące nieprzestrzegania przepisów ustawy o zatrudnianiu pracowników tymczasowych, a wobec 52% podmiotów – naruszeń ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy. Wciąż dominuje brak uzgodnień zasad współpracy oraz warunków pracy tymczasowej pomiędzy agencją i pracodawcą użytkownikiem.
- 9) nieprawidłowości w obszarze **legalności zatrudnienia** ujawnione podczas 5,6 tys. kontroli (31% ogółu kontroli) polegające w szczególności na: zatrudnieniu przez pracodawcę osób bez potwierdzenia na piśmie w wymaganym terminie rodzaju zawartej umowy i jej warunków, niezgłoszeniu osoby zatrudnionej lub wykonującej inną pracę zarobkową do ubezpieczeń społecznych lub podjęciu przez bezrobotnego zatrudnienia, innej pracy zarobkowej lub działalności, bez powiadomienia o tym właściwego powiatowego urzędu pracy.
- 10) dużą skalę nielegalnej pracy wykonywanej przez cudzoziemców (8348 kontroli), najczęściej wśród obywateli Ukrainy. Nagminnym zjawiskiem jest wciąż brak wymaganego zezwolenia na pracę (najwięcej w budownictwie). Dodatkowo, w sytuacji rosnącej liczby pracowników z zagranicy problemem są szkolenia bhp w niezrozumiałym dla wielu z nich języku polskim.

Wobec przedstawionych przykładów naruszeń prawa w 2019 r. Rada OPZZ stwierdza, że skala wskazanych nieprawidłowości to zaledwie część patologii istniejących i utrzymujących się na rynku pracy – jest ona z pewnością większa, zwłaszcza w obszarze nielegalnego zatrudnienia czy wypadkowości, bowiem statystyki nie uwzględniają osób zatrudnionych na innej podstawie niż stosunek pracy. Dlatego corocznie Rada OPZZ postuluje konieczność podjęcia stosownych inicjatyw legislacyjnych w tym zakresie.

II. REKOMENDACJE

Rekomendacje kierowane do organów stanowiących prawo odnośnie wprowadzenia zmian do prawodawstwa

- przyznanie inspektorom pracy prawa do wydawania decyzji administracyjnych, przekształcających umowy cywilnoprawne w umowy o pracę w sytuacjach ewidentnego naruszenia art.22. Kodeksu pracy, gdy praca na podstawie umów cywilnoprawnych jest świadczona w warunkach charakterystycznych dla stosunków pracy (zasada domniemania istnienia stosunku pracy);
- zniesienie obowiązku przedstawiania dodatkowego upoważnienia do prowadzenia kontroli. Wystarczającym dokumentem do podjęcia kontroli winna być legitymacja służbowa inspektora pracy.
- objęcie większą ochroną w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy osób zatrudnionych na podstawie umów cywilnoprawnych;
- wprowadzenie obowiązku zgłaszania Państwowej Inspekcji Pracy przez właściciela lub użytkownika terenu, na którym wydarzył się wypadek - wszystkich wypadków śmiertelnych, ciężkich i zbiorowych - niezależnie od podstawy świadczenia pracy;

- nadanie uprawnień PIP do dokonywania merytorycznych ustaleń i oceny stanowisk pracy w sytuacjach wykonywania przez pracowników pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze;
- wprowadzenie obowiązku zgłaszania do PIP wszystkich śmiertelnych, ciężkich i zbiorowych wypadków przy pracy niezależnie od postawy jej świadczenia oraz objęcie większą ochroną osób świadczących pracę na podstawie umów cywilnoprawnych;
- skoordynowanie wymiany informacji o wypadkach przy pracy gromadzonych przez GUS, ZUS i PIP w zakresie realizowanych przez te urzędy zadań, w szczególności przekazywania określonych zbiorów danych jednostkowych o zarejestrowanych wypadkach;
- zwrócenie uwagi na atypowe formy świadczenia pracy jako nowe wyzwanie rynku pracy;
- bardziej szczegółowego uregulowania warunków i czasu pracy pracujących w ekstremalnie wysokich i niskich temperaturach, szczególnie zatrudnionych w ruchu ciągłym.

Rada OPZZ podtrzymuje coroczny postulat o konieczności wzmocnienia skuteczności i efektywności działań inspekcji pracy poprzez m.in. wzrost finansowania inspekcji czy zwiększanie liczby inspektorów pracy. Jednocześnie podkreśla, że jeżeli inspektor pracy ma skutecznie przeciwdziałać patologiom na rynku pracy, to musi być wyposażony we właściwe instrumentarium prawne, adekwatne do obecnych potrzeb i zagrożeń. Żenująco niskie kwoty sankcji i mandatów karnych nakładanych przez inspektorów pracy na pracodawców za nieprzestrzeganie prawa pracy i przepisów bezpieczeństwa pracy – są trudne do zaakceptowania. Stąd Rada OPZZ postuluje o zmianę przepisów zastrzegających sankcje nakładane na pracodawców za nieprzestrzeganie przepisów.

Rada OPZZ

Wiceprzewodniczący OPZZ

Sebastian Koćwin